

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

ธรรมปกครองโลก

บัดนี้จะเริ่มแสดงความเป็นมาแห่งธรรมอัครรยซึ่งสะท้อนโลกมานาน แต่ศาสนธรรมที่เป็นของประเสริฐเลิศโลกซึ่งสะท้อนโลกมาเป็นเวลา ๒๕๐๐ กว่าปีนั้น ได้สะท้อนภายในจิตใจของเราบ้างเล็กน้อยเพียงไรหรือไม่ นี่เป็นปัญหาที่ควรคิดคำนึงอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐโดยหลักธรรมชาติ ด้วยการปฏิบัติโดยลำพังพระองค์เอง และรู้เห็นเองไม่มีใครอนุเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นความสามารถของพระองค์เอง พระธรรมที่ได้ตรัสรู้นั้นเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ที่สุดส่วน ไม่มีสิ่งใดจะเสมอเหมือนเลยในแหล่งแห่งไตรภพ นอกจากนั้นยังผลิตพระสงฆ์ให้เป็นพระสงฆ์ที่อัครรย สะท้อนโลกขึ้นในอันดับต่อมาอีก

พระเหล่านี้เริ่มแรกท่านออกมาจากปुरुชนคนมีกิเลสหนาปัญญาหยาบ เต็มไปด้วยสิ่งสกปรกในดวงใจเหมือนคนทั่วไปในโลก เมื่อได้ยินได้ฟังจนเกิดความเชื่อความเลื่อมใส และปฏิบัติตามพระโอวาท จึงกลายเป็นพระอรหันต์บุคคลขึ้นมาเป็นชั้น ๆ นับแต่พระโสดา สกิทา อนาคา ถึงขั้นอรหันต์บุคคล ท่านเหล่านี้ล้วนแต่สำเร็จขึ้นด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงชะล้างเอง เพราะฉะนั้น ศาสนธรรมจึงเป็นธรรมของจริงที่สุดส่วน และเริ่มสะท้อนโลกแต่บัดนั้นมาจนถึงสมัยปัจจุบันคือพวกเราชาวพุทธ ที่ได้กราบไหว้บูชาเป็นขวัญตาขวัญใจ และปฏิบัติตามอยู่ทุกวันนี้

การปฏิบัติธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าซึ่งทรงชุดคันธรรมอย่างเอาจริงเอาจังจนได้สำเร็จเป็นศาสดาเอกของโลกขึ้นมา ธรรมที่ทรงสั่งสอนสัตว์โลกก็ทรงสั่งสอนด้วยพระเมตตาที่สุดส่วน ไม่มีผู้ใดในโลกนี้จะมีพระเมตตากรุณามหาธิคุณยิ่งใหญ่กว่าพระพุทธเจ้า ที่ทรงสั่งสอนสัตว์โลกเต็มพระกำลังความสามารถทุกด้านทุกแง่ทุกมุม จนวาระสุดท้าย แม้ปริณิพพานไปแล้วก็ยังประทานพระโอวาทคือคำสั่งสอนไว้ ให้พวกเราทั้งหลายได้พอมองเห็นบุญเห็นบาป เห็นคุณเห็นโทษ ตามหลักศาสนธรรมนั้นเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

พระสงฆ์สาวกท่านก็เป็นผู้จริงจังด้วยการประพฤติปฏิบัติ กำจัดกิเลสทุกประเภทภายในใจ ด้วยความเชื่อพระโอวาทของพระพุทธเจ้า โดยเปลี่ยนจากความเชื่อตัวเองซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสที่ฝังจมอยู่อย่างลึกลับ เพราะตามธรรมชาติของสัตว์ของบุคคลย่อมมีสิ่งที่พาให้เชื่ออยู่ภายในใจ ไม่เช่นนั้นก็ไม่เชื่อ ต้องมีสิ่งที่เหนือจิตใจประเภทหนึ่งอยู่ภายในนั้น คอยชักจูง คอยกระซิบกระซาบให้เชื่อให้พอใจในสิ่งกระซิบกระซาบนั้น

แต่สิ่งนั้นเป็นข้าศึกกับตัวเองและกับธรรมของพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ให้ชื่อให้
นามของสิ่งเหล่านั้นว่ากิเลส คือสิ่งมัวหมองและมีมืดมิดปิดหัวใจของสัตว์โลก ไม่ให้มองเห็น
บุญเห็นบาป เห็นนรกสวรรค์ อันเป็นความจริง ซึ่งมีอยู่ตั้งเดิมมาแต่กาลไหนๆ ได้เลย
เพราะอำนาจแห่งสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ตนและแก่ธรรมปิดกั้นกำบังเสียหมด จะเชื่อว่าบาปมี
กิเลสมันไม่ยอมให้เชื่อเสีย เชื่อว่าบุญมี กิเลสก็ไม่ยอมให้เชื่อ กิเลสต้องทำการกีดขวางต่อ
ธรรมเหล่านี้อยู่เสมอ เพราะกิเลสกับธรรมเป็นข้าศึกกันมาตั้งแต่กาลไหนๆ จะเชื่อบุญเชื่อ
บาป เชื่อนรกเชื่สวรรค์ เชื่อนิพพานก็เชื่อไม่ได้ เพราะกิเลสไม่ให้เชื่อ กิเลสเคยมีอำนาจ
ครอบหัวใจของสัตว์โลกมาเป็นเวลานาน ถ้าปล่อยให้เชื่อธรรมเหล่านี้กิเลสต้องขาด
ผลประโยชน์และอำนาจลงโดยลำดับ สัตว์โลกที่ถูกหลอกลวงให้จมทุกข์มานานก็จะพากัน
แหวกว่ายหนีที่คุมขังของกิเลสเสียหมด กิเลสจะอดตาย จึงต้องกีดกันต้านทานไว้เต็มกำลัง
ของมันเรื่อยมา

ด้วยเหตุนี้จิตใจของเราจึงต้องโน้มเอียงไปกับสิ่งเหล่านี้เรื่อยมา ไม่มีที่ท่าว่าจะ
คิดอ่านว่าถูกหรือผิดในความคิดคำพูด การกระทำนั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผลิออกมาจากกิเลส
ตัวเป็นข้าศึกแห่งธรรม และไม่ได้คิดว่าสิ่งนี้ควรแก้ สิ่งนี้ควรถอน สิ่งนี้เป็นข้าศึกต่อตัวเรา
จึงยอมรับการพรั่นสอนจากสิ่งเหล่านี้อยู่ตลอดมา ธรรมเครื่องแก้ทุกข์จึงไม่สามารถแทรก
เข้าไปภายในจิตใจได้ เพราะสิ่งเหล่านี้หนาแน่นยิ่งกว่ากำแพงเจ็ดชั้น ถ้าจะหมุนไปทางต่ำ
แล้วลื่นยิ่งกว่าน้ำมันเครื่องหล่อลื่นด้วยซ้ำ เพราะเคยคล่องตัวมาในภพในชาติ ในความเกิด
แก่เจ็บตาย เคยคล่องตัวมาด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา ซึ่งเป็นเรื่อง
ของกิเลสพาดำเนินมาเป็นเวลานานแสนนาน ตั้งใจไม่ตั้งใจก็เป็นไปตามได้เพราะความ
คล่องตัวชำนาญพอตัว

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้มาปฏิบัติธรรมจะให้ได้อย่างใจหวังอย่างเดียว โดยที่เราได้รับ
โอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการสวดรับฟัง หรืออ่านหนังสือธรรมะธัมโม และ
ได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์สอนแล้วเกิดความเชื่อขึ้นมา โดยที่ยังไม่ได้ลงมือต่อสู้ทำหัน
กับกิเลสบ้างเลย แต่จะให้กิเลสพังทลายไปเลยนั้นยอมเป็นไปไม่ได้ อย่าพากันหาญคิด
กิเลสจะหัวเราะเอา แม้การปฏิบัติเพื่อแหวกทางของกิเลสไปสู่ความสุขเป็นชั้นๆ ก็ยัง
ฝืดเคืองเหลือที่จะฝืดเคือง และยังแสดงความขัดข้องยุ่งเหยิงขึ้นภายในใจจากกิเลสทุก
ระยะไป เหมือนจะเจ็บท้องปวดศีรษะ เป็นไข้ปวดหัวตัวร้อนขึ้นมาทันทีทันใดอยู่เรื่อยไป
เพราะพิษของกิเลสมันขัดมันขวาง มันบีบคั้นบังคับมันทุบมันตีไม่ให้เราออกนอกกลุ่มนอก
ทางของมันไป กลัวจิตใจของเราจะไม่อยู่ในอำนาจของมัน จึงต้องมีการต่อสู้ต้านทานเสมอ
นี่เรื่องหลักธรรมชาติแท้เป็นอย่างนี้มาตั้งเดิมภายในใจของสัตว์โลก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ขึ้นมา จึงได้นำเอาธรรมนี้ซึ่งเปรียบเหมือนกับน้ำที่สะอาดเข้าไปชำระล้างสิ่งสกปรกซึ่งฝังอยู่ในใจนั้น ให้อายุสะอาดไปโดยลำดับลำดับตาพอมองเห็นบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ และมีแก้ไขที่จะประพฤติปฏิบัติ จนกลายเป็นคนดีขึ้นมาได้ เพราะมีเครื่องชักฟอก มีเครื่องต่อสู้ มีเครื่องต้านทาน มีคู่แข่งซึ่งกันและกัน

แต่ก่อนไม่มีอะไรมาแข่งกิเลสซึ่งฝังอยู่ในใจ หนึ่งไม่มีสองก็คือกิเลสเรื่องอำนาจที่ยังไม่มีคู่แข่ง แต่พอได้ยินได้ฟังอรรถธรรมจากศาสนธรรมที่ท่านประกาศสอนไว้แล้วนี้เข้าไปสู่จิตใจ จึงกลายเป็นใจที่มีคู่แข่งคู่แข่ง ใจที่มีสิ่งช่วยต้านทานช่วยรักษาใจ กิเลสไม่ได้เหยียบย่ำทำลายอย่างเต็มที่เหมือนอย่างแต่ก่อนมา เพราะมีธรรมเข้าขัดขวางต้านทานพัดเหวี่ยงกัน

พูดถึงเรื่องความตระหนี่ก็มาจากเจตนาเข้าไปขัดขวางไปชะล้างเสีย ความโกรธก็มี ความเมตตาสงสาร คิดเห็นท่านเห็นเรา ซึ่งมีหัวใจอันเป็นคุณค่าเสมอกันเข้าไปเป็นคู่แข่งเข้าเป็นเครื่องเทียบเคียง มีขันติ โสรัจจะ ความอดกลั้น ความยิ้มแย้ม ความสงบงามงามใจเข้าไปกีดกันต้านทานไม่ให้ความโกรธแสดงออกตามผลการ ความหลงก็อาศัยสติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอยู่เสมอ พูดถึงเรื่องราคะตัณหา สัตว์โลกก็มีด้วยกันทุกคนทุกสัตว์ แต่ก็อาศัยการพิจารณา ความพอดีงามตา ไม่ผาดโผนโลดเต้นดังสัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีศีลมีธรรม เครื่องหักห้ามต้านทาน บ้านเมืองก็มีความสุขมีความร่มเย็นเป็นสุข มนุษย์ก็เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบตามความเป็นมนุษย์ ไม่สักแต่ว่างแห่งความเป็นมนุษย์เฉยๆ แต่จิตใจนั้นยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉาน เพราะความโหดร้ายทารุณผาดโผนต่างๆ

อำนาจแห่งธรรม เมื่อเข้าไปแทรกภายในใจแล้ว ย่อมจะเป็นปฏิภังการต่อกันกับสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อใจ คือกิเลสประเภทต่างๆ ให้อายุสงบไปและหมดไปในที่สุด อย่างน้อยใจก็ค่อยๆ กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าขึ้นมาด้วยการปฏิบัติธรรม ด้วยความเชื่อพระพุทธเจ้า เชื่อพระธรรม เชื่อพระสงฆ์ เปลี่ยนจากความเชื่อกิเลสมาเป็นความเชื่อธรรม แล้วก็ย้อนเข้าไปต่อสู้กับกิเลส เห็นกิเลสว่าเป็นภัย เห็นกิเลสว่าเป็นข้าศึกต่อตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่ควรแก้ เป็นสิ่งที่ควรถอดถอน เป็นสิ่งที่ควรปราบปรามให้หมดสิ้นไป คนเราจะดี ดีเพราะการปฏิบัติรักษาตนด้วยธรรม มิใช่ดีเพราะกิเลส ความโลภมาก ความโกรธมาก ราคะตัณหามาก ความลุ่มหลงมกมายมาก

ไม่ใช่อยู่ๆ ก็ดีขึ้นมา ดีขึ้นมาไม่ได้ถ้าไม่มีสิ่งที่พาให้ดี เพียงเกิดเป็นรูปร่างขึ้นมาเป็นคนหญิงชาย ก็เหมือนต้นไม้ที่ยืนต้นอยู่ตามดงตามป่านั้นแล จะเป็นไม้เนื้อแข็ง เนื้ออ่อน ไม้เนื้อดี เนื้อไม้ดีประเภทใดก็ตาม ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ในขณะที่ต้นไม้ที่ยืนต้นอยู่ ต่อเมื่อนายช่างไปตัด ไปฟัน ไปเลื่อย แปรรูปต่างๆ ออกมาตามความต้องการ แล้วยกขึ้นเป็นบ้านเป็นเรือน เป็นกระดานพื้นกระดานฝา เป็นตู้เป็นหีบต่างๆ ตามความ

ต้องการ ไม่ประเภทนั้น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าตามคุณภาพของตนอยู่แล้วก็แสดงคุณภาพออกมา ด้วยอำนาจแห่งนายช่างผู้ฉลาดจัดทำขึ้นมา ไม่นั้นก็สำเร็จประโยชน์ด้วยดีตามคุณภาพของตน

คนเราก็เหมือนกัน จะเกิดในชาติชั้นวรรณะใดก็คือคน เพราะเป็นคนอยู่แล้วโดยหลักธรรมชาติแห่งความสมมุติทั่วๆ ไป เกิดในป่าก็คือคน เกิดในบ้านก็คือคน เกิดในสถานที่ไหนๆ ก็คือคน แต่คนเหล่านี้จะว่าเป็นคนดีเสียทีเดียว ยังไม่ดี เพียงแต่ว่าเป็นคนเกิดในสกุลดีก็เป็นผู้อยู่ในสกุลดี ยังไม่เรียกว่าคนนั้นดีตามสิ่งที่ควรจะทำให้ดีต่อเมื่อได้รับการอบรม ไม่ว่าจะชาติชั้นวรรณะใดได้รับการอบรมศึกษา ย่อมจะมีความรู้วิชาไปตามแขนงต่างๆ ที่ตนได้รับการเล่าเรียนศึกษามา ตลอดถึงอรรถธรรมเมื่อได้ยินได้ฟังแล้วนำไปฝึกหัดดัดแปลงตนเอง ไม่ว่าจะผู้หญิงผู้ชาย ไม่ว่าจะชาติชั้นวรรณะใดด้วยใจ ย่อมจะเป็นคนมีความรู้ความฉลาด ย่อมจะเป็นคนดีบคนดีขึ้นมาด้วยความประพฤติกการฝึกฝนอบรม ตามกำลังแห่งการดัดแปลงแก้ไขตัวเองเพื่อความเป็นคนดีโดยลำดับนั้นแล เพราะฉะนั้น การฝึกฝนอบรมหรือการได้ยินได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนอันเป็นทางที่ถูกที่ดี ออกมาจากสวากขาตธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชอบแล้ว จึงเป็นความดีงามสำหรับมนุษย์เราทั่วๆ ไป

มนุษย์เราจะเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ ย่อมขึ้นอยู่กับเครื่องดัดแปลงแก้ไข อันใดขัดข้อง อันใดไม่ดี อันใดเป็นโทษแก่ตนและผู้อื่น พยายามดัดแปลงแก้ไขสิ่งนั้น นำสิ่งที่ดีเข้ามาแทนที่ เช่นเคยประพฤติดูไม่ดีก็พยายามแก้ไขความประพฤตินั้นด้วยความประพฤดีดี จิตใจที่คิดหนักไปในทางใดซึ่งเป็นโทษเป็นภัยแก่ตน ก็พยายามหักห้ามจิตใจไม่ให้คิดไปในทางนั้น เพราะคิดไปมากก็ผิดไปมาก เมื่อพยายามหักห้ามจิตใจไม่ให้คิดแบบนั้นได้มากน้อย ก็นับว่าได้รู้ความไม่ดีของตนไว้ ไม่ปล่อยยให้เสียไปมาก

และจิตใจที่ได้รับการอบรมจนมีความเชื่อในเหตุในผล ตามหลักความถูกต้องดีงามแล้ว ความอยากความทะเยอทะยาน ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมซึ่งเคยเป็นมาภายในใจ และจุดลាក់ใจของเราให้เสียคนไปด้วยนั้น ก็ค่อยเบาลงไปๆ จนยอมฟังเหตุฟังผลทุกแง่ทุกมุม ความอยากนั้นก็ไม่มีอำนาจ เพราะเหตุผลเหนืออำนาจความอยากนั้น และก็ดำเนินตนตามเหตุผลที่ได้พิจารณาด้วยความถูกต้องดีงามต่อไปไม่ลดละ คนเราย่อมจะเป็นคนดีได้ไม่มีประมาณ

การกระทำ ไม่ว่าจะทำกิจการงานใด เมื่อเห็นเป็นผลเป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวมแล้ว ยากหรือง่ายก็ทำ เพราะเหตุผลบ่งบอกแล้วว่าควรทำ เพราะเป็นผลเป็นประโยชน์ สิ่งที่จะควรจะเป็นผลเป็นประโยชน์ ก็พูดได้หนักเบาตามเหตุผลที่อำนาจ ความคิดความปรุงก็เป็นงานของใจประเภทหนึ่ง ที่จะแสดงออกมาทางกาย วาจา ความประพฤติต่างๆ นี่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการอบรม และหักห้ามความคิดในสิ่งที่จะพาให้เสีย

เปิดทางให้คิดในสิ่งที่ดีงามทั้งหลายจนเป็นความเคยชิน จิตก็ยอมเป็นจิตดีไปตามกำลังแห่งการตัดแปลงแก้ไขไม่ฝ่าฝืน

ธรรมท่านจึงสอนลงที่จิตใจเป็นสำคัญ ใจควรได้รับการอบรมให้รู้เหตุรู้ผลดีชั่วหลักศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า นั่น ทรงสั่งสอนในสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่เคยนำสิ่งที่ไม่มีมาสอนโลกเลย เช่นบาปมีเป็นต้น บาปเป็นของมีอยู่แล้วดั้งเดิม ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ธรรมชาติคือบาปนี้มีอยู่แล้ว บุญก็เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิมเหมือนกัน นรก สวรรค์ พรหมโลก นิพพาน เป็นสิ่งที่มีอยู่ดั้งเดิมมาแล้วแต่กาลไหนๆ ไม่มีการขยับขยาย ไม่มีการยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปไหนเลย เป็นแต่ความสามารถของผู้ที่จะรู้บาปรู้บุญ รู้นรก สวรรค์ พรหมโลกและนิพพานนั้น มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงต่างกัน หรือไม่มีความสามารถรู้เห็นได้เท่านั้น

พระพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรก ทรงปฏิบัติจนมีความเฉลียวฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าสัตว์โลกทั้งสามภพนี้ สามารถรู้แจ้งแทงตลอดในบุญในบาป ในนรก สวรรค์ พรหมโลก ตลอดนิพพานได้อย่างประจักษ์พระทัย เมื่อทรงรู้ทรงเห็นสิ่งเหล่านี้ว่าสิ่งใดเป็นภัยสิ่งใดเป็นคุณประจักษ์พระทัยแล้ว ก็นำสิ่งที่ทรงรู้ทรงเห็นแล้วนี้ออกมาสั่งสอนสัตว์โลกให้รู้วิธีละให้รู้วิธีหลีกเลี่ยงในสิ่งไม่ดี เช่นการทำอย่างนั้น การพูดอย่างนั้น การคิดเช่นนั้นเป็นบาป เป็นทางผิด เป็นพิษเป็นภัยแก่ตนเองและผู้อื่นอย่าพากันทำเป็นต้น แม้ทางดีที่ควรบำเพ็ญให้เกิดให้มีมากมูนขึ้นในตน ก็ทรงสอนวิธีบำเพ็ญไว้โดยตลอดทั่วถึง

แต่ก่อนพระพุทธเจ้ายังไม่เคยปฏิญาณพระองค์ว่าได้เห็นแล้วซึ่งบาป เห็นแล้วซึ่งบุญ เห็นแล้วซึ่งนรก เห็นแล้วซึ่งสวรรค์ พรหมโลก ตลอดนิพพาน ต่อเมื่อได้ตรัสรู้คือตรัสรู้สิ่งที่มีอยู่เหล่านี้เอง ทรงรู้แจ้งแทงตลอดแล้วจึงนำมาสอน สิ่งไม่ควรละควรหลบหลีก ก็ทรงสอนให้รู้วิธีการหลบหลีกปลีกตัว รู้วิธีการยับยั้งชั่งตวง สิ่งไม่ควรอบรมก็แนะนำสั่งสอนให้อบรมให้เกิดให้มีขึ้นโดยลำดับลำดับจนถึงขั้นสมบูรณ์

คำว่าบาป ได้แก่ความทุกข์นั้นเกิดขึ้นจากการกระทำผิด บุญซึ่งเป็นความสุขอันเป็นผลนั้นเกิดขึ้นจากการทำถูกทำดี นรก สวรรค์ พรหมโลก นิพพาน เป็นสถานที่อยู่เสวยของผู้ดีผู้ชั่วที่ทำแล้วจะต้องไปสู่ที่นั่นๆ ไม่มีผู้ใดที่จะหักห้ามจุดลากไว้ได้ ไม่ว่าจะไปทางนรก ก็ผู้นั้นบรรจุนั่นที่เป็นนรก สิ่งที่เป็นพิษเป็นไฟเต็มหัวใจของตนแล้วใครจะเอาน้ำที่ไหนมาดับหัวใจดวงนั้นให้พ้นจากนรกไปได้ ใจดวงนั้นก็ต้องเป็นใจนรก อยู่ที่ไหนก็เป็นนรกอยู่นั่นแหละ เมื่อถึงขั้นนรกจริงๆ ก็เป็นนรกไปเลย

ผู้ที่ได้สร้างคุณงามความดี อันเป็นเครื่องเย็นกายเย็นใจ หล่อเลี้ยงจิตใจให้ได้รับความสุขความเจริญทั้งปัจจุบันและอนาคต ก็ได้ไปเสวยความดีอันนี้ สถานที่ที่จะไปของผู้มีความดีเช่นนี้ อย่างน้อยก็คือมนุษย์สมบัติ ยิ่งกว่านั้นขึ้นไปก็สวรรค์สมบัติอันเป็นสถานที่อยู่

ที่เสวยของผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้วตามลำดับลำดับา จนกระทั่งเต็มภูมิแห่งความดีทั้งหลาย
ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านถึงเมืองพอแล้ว

นิพพานก็คือเมืองพอ เคยโลภมาเท่าไรก็หมดจากจิต เคยโกรธ เคยหลง ราคะ
ตัณหา ความรัก ความชัง ความเกลียด ความโกรธ ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลส ได้
ประหัตประหารให้สิ้นซากลงไปแล้วจากจิต ด้วยศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ไม่มีสิ่งใด
เหลือแล้ว เป็นใจที่พอตัว อิ่มตัว ไม่ต้องการสิ่งใดมาเพิ่มเติมอีก จะนำออกก็มีใช้ฐานะ
เพราะนั่นคือความพอดีโดยหลักธรรมชาติ จะเรียกว่าถึงมัชฌิมาคือความพอดีโดยหลัก
ธรรมชาติก็ไม่ผิด

ใจเมื่อถึงขั้นพอตัวแล้ว อยู่ที่ไหนก็พอ จะเป็นจะตายก็ไม่มีความสำคัญอันใด
เพราะเป็นเรื่องของธาตุของขันธอันเป็นส่วนสมมุติ ซึ่งได้พิจารณาครอบรอบขอบเขตและ
ปล่อยวางแล้วตั้งแต่ยังไม่ตาย อุปาทานยึดมั่นถือมั่นในขันธได้สลัดทิ้งแล้วด้วยสติ
ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เหลือแต่ใจที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ซึ่งเป็นใจที่พอตัวตลอดเวลาอยู่แล้ว
อยู่ที่ไหนก็เป็นนิพพาน ไปก็เป็นนิพพาน อยู่ก็เป็นนิพพาน คือ สอุปาทิเสสนิพพาน เป็น
นิพพานทั้ง ๆ ที่มีชีวิตอยู่นี้ ดับสนิทบรรดาภิเลสประเภทต่างๆ ไม่มีเหลือ กิเลสดับสนิท
แล้วเรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน พอถึงวิบากขันธที่เคยรับผิดชอบแล้วก็เป็น อนุปาทิ
เสสนิพพาน ดังนั้นจิตใจที่ได้รับการชักฟอก จิตใจที่ได้รับการอบรม ย่อมมีความดีและมี
คุณค่าขึ้นเป็นลำดับจนมีคุณค่าอันสูงสุด ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน

เพราะฉะนั้น ศาสนธรรมท่านจึงสอนลงที่ใจ เพราะใจเป็นสิ่งสำคัญมาก โลกจะเกิด
ความเดือดร้อนวุ่นวายระส่ำระสาย หรือจะก่อความพินาศิบหายแก่กันก็ขึ้นอยู่กับใจที่เป็น
พื้นเป็นไฟ ใจไม่มีธรรมเข้าเคลือบแฝง ใจย่อมไม่มีการยับยั้ง แม้จะมีความฉลาดมาก มี
อำนาจราชศักดิ์มากเพียงไร ยิ่งจะทำความเดือดร้อนเสียหายหรือฉิบหายวายปวงได้มาก
เพียงนั้น เพราะใจเต็มไปด้วยกิเลสอันเป็นภัยต่อโลก

ไม่ว่าคนโง่คนฉลาด ถ้าไม่มีธรรมแล้ว สามารถจะทำความผิดจนถึงขั้นพินาศิบ
หายได้ด้วยกัน เพราะความฉลาดในทางโลกเป็นความฉลาดที่เกิดขึ้นจากกิเลสเป็นผู้บงการ
ความฉลาดในทางธรรมนั้นเป็นความฉลาดจากธรรมเป็นผู้บงการ คนฉลาดทางธรรมท่าน
จึงเรียกว่านักปราชญ์ คนฉลาดทางโลกด้วยการก่อความฉิบหายแก่หมู่ชนนั้น ทาง
หลักธรรมท่านเรียกว่า พาลชน พวกมืดบอด รู้ก็รู้แต่รู้เพื่อทำความผิด ทำความฉิบหายโดย
ถ้อยเดียว จึงไม่จัดว่าเป็นผู้ฉลาดแหลมคมโดยธรรม

ใจจึงเป็นของสำคัญมากที่ควรได้รับการอบรม เฉพาะภายในตัวเราก็มีความสงบ
ร่มเย็น ปฏิบัติไป ดัดแปลงตนไป หักห้ามตนไปโดยลำดับ ไม่ยอมให้กิเลสหลุดลากไป
ถ้อยเดียว มีการต่อสู้ มีการยับยั้ง มีการต้านทานความอยากคิด อยากพูด อยากทำในทาง

ไม่ดีของตนอยู่เสมอ หลายครั้งหลายหนยอมได้ชัยชนะ ต่อไปจะคิด จะพูด จะทำอะไร จะไปไหนมาไหน เหตุผลว่าควรหรือไม่ควรจะเข้ามาทดสอบเทียบเคียงกันทันที และดำเนินตามหลักเหตุผลที่เห็นว่าถูกว่าควรนั้นไม่ฝ่าฝืน เมื่อเห็นว่าไม่ควรแล้วแม้จะอยากไปก็ไม่ไป อยากอยู่ก็ไม่อยู่ อยากทำก็ไม่ทำ เพราะเหตุผลไม่อำนวยให้ทำ นี่เป็นคนเชื่อเหตุผล ได้แก่ เชื้อธรรม ย่อมดำรงตนด้วยความราบรื่นดีงาม

คนที่เชื่อธรรมย่อมปฏิบัติตามธรรม ไม่ฝ่าฝืนธรรม ผลย่อมมีความร่มเย็นเป็นสุข อยู่ภายในบ้านก็มีความสุข ยิ่งในครอบครัวแต่ละครอบครัวต่างคนต่างมีศีลมีธรรม ฝ่ายสามีก็มีศีลมีธรรม ฝ่ายภรรยาก็มีศีลมีธรรม ลูกเต้าเหล่ากอ ลูกเด็กเล็กแดงหลานเหลน ต่างคนต่างได้รับการอบรมจากพ่อแม่ครูอาจารย์ในทางศีลธรรม และมีกฎมีระเบียบเป็นเครื่องปฏิบัติดำเนิน ให้เป็นความสวยงามน่าดูและมีความสงบเย็นใจไม่ตื้อตึง ไม่ฝ่าฝืน ไม่ผาดโผนโจนทะยาน ว่าตนมีความเชี่ยวชาญ มีความเฉลียวฉลาด ว่าตนเป็นปัญญาชนทั้งๆ ที่โง่งด้วยความประพฤติยิ่งกว่าสัตว์ตัวไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาเลย แต่ไม่เที่ยวก่อกรรมทำชั่วแก่ผู้ใดเหมือนมังกี่ปัญญาชน

ตามหลักความจริง ผู้ปฏิบัติธรรมยอมไม่ทะนงตน มีการถ่อมเนื้อถ่อมตัวโอนอ่อนต่อผู้ใหญ่ ต่อครูต่ออาจารย์ ต่อพ่อต่อแม่ ต่อท่านผู้มีบุญคุณแก่ตน ท่านจึงเรียกว่านักรบราญญ์ เรียกว่าปัญญาชน ลูกก็ลูกคนแก่ เด็กก็คือเด็กที่ดั่งงามแท้ ไม่เป็นเด็กหัวแข็ง ไม่เป็นเด็กฉลาดแหวกแนว การมีธรรมครอบครองยอมเป็นคนดีเด็กดีดั่งกล่าวมา ในครอบครัวย่อมมีความร่มเย็นเป็นสุข พูดกันรู้เรื่อง ระหว่างสามีภรรยาพูดกันก็รู้เรื่อง คือยอมรับเหตุผลของกันและกัน ใครผิดยอมรับว่าผิดและดัดแปลงแก้ไขไม่หมักหมม ย่อมอยู่กันเป็นผาสูก

เพราะคนเรายอมผิดได้ทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งสามีภรรยา ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ มีการผิดได้ด้วยกัน สำคัญที่พยายามแก้ความผิดและยอมรับซึ่งกันและกัน ย่อมอยู่ด้วยกันได้คนเรานอกจากไม่ยอมรับผิด ก็จะกลายเป็นนิทานที่สามีภรรยาหย่ากันไป เมื่อถูกถามว่าเป็นอย่างไรถามฝ่ายผู้ชาย จึงต้องหย่าเมียเสียละ เมียแก่เป็นอย่างไร “จะไม่หย่าได้ยังไง มันเหมือนหมานี่นา จะอยู่กับมันได้อย่างไร เราเป็นคนแต่มันเป็นหมา พูดกันไม่รู้เรื่องจะอยู่ด้วยกันได้อย่างไร” ทีนี้ก็ถามฝ่ายหญิงอีก เป็นอย่างไรไอนั้นนะถึงต้องหย่าต้องร้างกัน เป็นเพราะเหตุไร “โอย ไอนั้นมันร้ายกว่าหมา อยู่กับมันได้อย่างไร มันไม่ขนาดหมามันร้ายยิ่งกว่าหมา อยู่กับมันได้ยังไง ก็เราเป็นคนทั้งคน อยู่กับสัตว์ประเภทที่ร้ายกว่าหมาได้อย่างไร” นั้น

ความจริงมันก็เป็นหมาทั้งสองตัวนั้นแหละถึงได้กัดกันและแยกทางกันเดิน จะตำหนิใครว่าไม่ดีก็ตำหนิยาก หากจะมีส่วนคืออยู่ข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ควรทำตัวเป็นหลักไว้อย่างน้อยก็จะเป็นหมาทั้งสองคน อีกอย่างหนึ่งถ้าเราผิดด้วยไม่ได้ตั้งใจให้ผิด เรา

ยอมรับผิดชอบแต่เขาแต่เขาไม่ยอมรับ มันก็จำเป็นจำใจได้จากกันไป ตามธรรมดาระหว่างสามี ภรรยาผิดทั้งสองไม่ได้ทั้งสองคนก็มี ฝ่ายหนึ่งดีแต่ฝ่ายหนึ่งไม่ดีก็มี แต่การสนใจใฝ่ธรรม ย่อมจะทำให้คนได้ดีได้ทั่วโลก อย่างว่าแต่เพียงสามีภรรยาครอบครัวลูกหลานเท่านั้นเลย เพราะธรรมเคยให้ความร่มเย็นต่อโลกมาแต่กาลไหน ๆ อยู่แล้ว

เพราะฉะนั้น สามีภรรยาจึงเป็นของสำคัญมาก ที่จะก่อรากก่อกำเนิดให้ความร่มเย็น แก่ลูกเล็กเด็กแดงและหลักฐานมั่นคง ย่อมขึ้นอยู่กับสามีภรรยา คือพ่อกับแม่เป็นหลัก ใหญ่ ที่จะปฏิบัติตนให้เป็นแบบเป็นฉบับและให้ความอบอุ่นแก่ลูกเต้าหลานหลาน เหลน นี่คือครู คืออาจารย์ คือบุพพาทจารย์ผู้ให้การเลี้ยงดูและการอบรมสั่งสอนในเบื้องต้นได้แก่พ่อแม่ เด็กที่เกิดมาจากพ่อแม่ย่อมเรียนวิชาในหลักธรรมชาตินี้ พ่อแม่หรือคนในครอบครัว ประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ย่อมเป็นการประสิทธิ์ประสาทความรู้ความประพฤติ ในหลัก ธรรมชาติทั้งดีและไม่ดีให้เด็กกลืนเข้าสู่สมองทุกเวลาลำเวลาอิริยาบถ เมื่อเติบโตขึ้นมาก็ กลายเป็นเด็กประเภทนั้นได้ ถ้าเป็นฝ่ายดีก็ดีไปได้ ถ้าเป็นฝ่ายชั่วก็ชั่วไปได้ เพราะความ สัมผัสสัมพันธ์ฝังสมองเข้าโดยลำดับ ดังนั้นผู้ใหญ่เราทุกๆ คนจึงควรมีธรรมมีธรรมเป็น แบบเป็นฉบับ เป็นเครื่องดำเนินให้เหมาะสมงามตาเย็นใจไว้ สำหรับเด็กได้ถือเป็นคนดี ตัวอย่างอันดีงามไปใช้ไม่มีประมาณ ตัวเราเองก็เย็น ระหว่างสามีภรรยาที่อยู่ร่วมกันก็เย็น เพราะดีต่อดีเข้าบวกกัน

สิ่งที่เป็นความผิดมาก เป็นสิ่งที่ขัดใจกันมากระหว่างสามีภรรยา ก็คือ ศีลข้อที่สาม ที่ท่านห้ามไว้ นั่นแล กาเมสุ มิจจาจาร นี่แหละตัวทำลายจิตใจคู่ครองอย่างฉิบหายปนปี เงินจะมีก็ล้านก็โกฏิก็แสนก็พันล้านก็ตาม ก็ไม่มีความหมาย ถ้าลงระหว่างสามีภรรยาได้ทำ ผิดต่อกันในศีลข้อนี้แล้ว เพราะเป็นการทำลายรากฐานอันสำคัญให้ฉิบหายปนปีไปไม่สงสัย การจะวางรากฐานสำคัญต่อกันได้สนิทคืออะไร ศีลข้อที่สามนี้เป็นสำคัญมากเหมือนกัน ฉะนั้น จึงต่างคนต่างประพฤติปฏิบัติตนด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน เพราะระหว่างสามี ภรรยายอมถือเป็นกรรมสิทธิ์ของตนด้วยกัน ใครจะไม่รักไม่สงวนขึ้นชื่อว่าสามีภรรยาซึ่งถือ เป็นสมบัติอันล้ำค่าของตัวแล้ว สามีก็คือสมบัติอันล้ำค่าของภรรยา ภรรยา ก็คือสมบัติอัน ล้ำค่าของสามี จึงเทิดทูนกันตามหลักศีลธรรมและประเพณีอันดีงามตลอดไปจนวันอวสาน แห่งชีวิต อย่าได้ทำลายล่วงเกิน

สิ่งใดที่จะเป็นการกระทบกระเทือนต่อจิตใจซึ่งกันและกัน อันเป็นความเสียหายแล้ว อย่าทำ จะเป็นการทำลายตน ทำลายผู้เกี่ยวข้องและทำลายศีลธรรมอันดีงามของมนุษย์ด้วย ธรรมท่านสอนไว้อย่างนี้ สอนไว้เพื่ออะไร สอนไว้เพื่อไม่ให้ใจและความประพฤติอันเป็น ภัยต่อกันกระเพื่อม ไม่ให้เลยขอบเขต ไม่ให้เลยฝั่งเลยแดน ไม่ให้รวดราว ไม่ให้แตก

กระจาย พยายามรักษาสิ่งที่มีอยู่ให้ใช้ได้ตลอดเวลาแห่งชีวิตคู่ครอง สิ่งที่มีอยู่ สมบัติอันมีอยู่คือสามีภรรยา เป็นของมีอยู่เป็นสมบัติเดิม สมบัติกันณฺ์ที่มีอยู่แล้วด้วยกัน

อยู่ด้วยกันจงประคับประคองกันด้วยศีลด้วยธรรม ด้วยความจงรักภักดีต่อกัน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน อย่าเป็นโจรเป็นมารต่อกันในระหว่างสามีภรรยา อย่าเป็นโจรเป็นผู้ร้าย อย่าเป็นเพศฆาตฆ่าอีกฝ่ายหนึ่งด้วยการทำลายศีลข้อที่สาม อย่าเป็นอัยการเป็นผู้กำอำนาจแต่ผู้เดียว....ไม่ถูก อำนาจให้มีได้ทุกคน ความเป็นธรรมแล้วมีอำนาจด้วยกันทุกคน มีอำนาจที่จะพูดได้ในสิ่งที่ถูกต้อง ฝ่ายหนึ่งต้องยอมรับ ไม่ยอมรับก็ขายตัวเอง หลักธรรมมีอย่างนี้ จงพากันนำไปปฏิบัติเพื่อความร่มเย็นแก่ตนและครอบครัว ตลอดสังคมา ๆ ไป

เมื่อต่างคนต่างฝ่ายตั้งใจประพฤติปฏิบัติดีแล้วย่อมมีความร่มเย็น ไปไหนไปเถอะ สามีภรรยาจะไปทำงานในบ้านนอกบ้าน ในเมืองนอกเมืองก็ไป ไม่ว่าแต่เมืองไทยและเมืองนอกก็ไป ถ้ามีความมั่นคงต่อศีลต่อธรรมอยู่แล้ว ไปไหนก็คือคนผู้ซื่อสัตย์สุจริตผู้จงรักภักดีต่อครอบครัวของตนนั้นแล สมบัติได้มามากน้อยก็เป็นผลเป็นประโยชน์มาค้าจุนครอบครัวให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ลูกเต้าหลานหลานที่เกิดขึ้นมาก็ถือพ่อถือแม่ที่เป็นบุพพจารย์นี้เป็นแบบเป็นฉบับ กลายเป็นเด็กดีไปตาม ๆ กัน สกฺุไลเด็กก็ได้รับการอบรมจากพ่อแม่ที่ดี เพราะพ่อแม่เป็นแบบฉบับอันดีอยู่แล้ว มาจากสกฺุไลใดมาละละเล้ากันก็สวยงามทั้งนั้น

เช่นในโรงเรียน ในสมาคม มีแต่เด็กที่ได้รับการอบรมในทางที่ดีมาด้วยกันแล้ว ก็ยังได้คิดจากกันเป็นอย่างดีไม่มีประมาณ ไม่มีความเสียหายเข้าเคลือบแฝงเลย เท่าที่เด็กเสีย นั้นเสียเพราะไม่ได้รับการอบรมศีลธรรมดังที่กล่าวมา พ่อแม่ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง แล้วก็ตำหนิตีเดียณลูกว่าไม่ดีอย่างนั้นไม่ดีอย่างนี้ ส่วนพ่อแม่ไม่ดีเท่าไรไม่ว่า ไม่มองดูตัวบ้างเลย แต่ผลผลิตของไม่ดีให้ลูกทุกอย่างทุกเวลาอิริยาบถ เด็ก ๆ จะเป็นเด็กดีได้อย่างไร

นี่พูดเรื่องทางโลก ก็ต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องปกครอง ไม่อย่างนั้นหาหลักหาเกณฑ์หาความเย็นใจไม่ได้ ความเย็นใจอย่างแท้จริงสำหรับครอบครัวนั้น ระหว่างสามีภรรยาในครอบครัว ต้องมีความจงรักภักดีต่อกัน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน อย่าเป็นโจรเป็นผู้ร้าย อย่าเป็นเจ้าของอำนาจวาสนาหรือเจ้าอำนาจบาตรใหญ่ในครอบครัว ถือหลักธรรมเป็นเครื่องปกครอง นั้นละคืออำนาจอันถูกต้อง อำนาจที่เกิดขึ้นโดยธรรมนี้ให้ความสุขเสมอกัน ไม่มีใครยิ่งใหญ่หย่อน ไม่มีใครได้เปรียบและเสียเปรียบกัน

เวลาจะหลับจะนอนให้เจริญภาวณา เพื่อบรมจิตใจซึ่งทำหน้าที่การทำงานอยู่ภายในตลอดเวลา จิตนั้นแหละเป็นทำงานหนักที่สุด ร่างกายทำเป็นเวล่ำเวลา วาจาพูดเป็นกาลเป็นสมัย แต่ใจนั้นคิดอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าเช้าสายบ่ายเย็น ขณะใดไม่มีขณะที่จะไม่คิด นั้น

คือจิตทำงาน เราควรอบรมจิตใจของเราด้วยธรรมบทใดก็ตาม เช่นกำหนดอานาปานสติ คือลมหายใจเข้าออกด้วยความมีสติ หรือจะกำหนดคำบริกรรมบทใดก็ตาม เช่น พุทโธฯ เป็นต้น ให้จิตได้รู้อยู่กับคำบริกรรมนั้น ยึดคำบริกรรมนั้นเป็นกฎเป็นเกณฑ์ เป็นหลักเป็นฐาน เป็นที่ยึดที่เหนี่ยว ใจจะหยั่งเข้าสู่ความสงบเย็น

เมื่อจิตใจได้หยั่งเข้าสู่ความสงบ ภาวะของจิตที่เคยคิดเคยปรุงอันเป็นการก่อเรื่อง ก่อราวให้จิตใจว้าวุ่นซุ่นมัวก็ระงับดับลงไป ถ้าเป็นน้ำก็ไม่มီးอะไรกวาน ก็ใสสะอาดขึ้นมา มองเห็นเงาตัวเองได้ จิตใจเมื่อมีความใสสะอาดสงบร่มเย็น มองเห็นความผิดถูกดีชั่ว มองเห็นโทษเห็นภัยของตนเอง และในขณะเดียวกันก็มองเห็นคุณที่จะเป็นไปในกาลข้างหน้าโดยลำดับ เพราะจิตสงบย่อมใส ความใสม่อมจะมองเห็นทั้งคุณทั้งโทษซึ่งมีอยู่ภายในตัวเรา ใจเป็นสำคัญในตัวเราแต่ละคน

ใจนั้นแหละเป็นพื้นฐานแห่งความเกิดแก่เจ็บตายที่เป็นมาทุกท่านทุกคน เป็นแต่เราไม่รู้ไม่เห็น เรานั้นแหละคือตัวเกิดตัวตาย เกิดภพนั้น เปลี่ยนนภพนี้ จากภพนี้เปลี่ยนไปภพนั้น ล้วนเป็นอยู่กับจิต จิตมีสิ่งเข้าสิงอยู่ในตัว เชื่อคือ อวิชชาปัจจุชา สงขารานี้ จะทำให้สัตว์เกิดโดยไม่ต้องสงสัย การไปเกิดในสถานที่ชั่วด้วยกำเนิดต่างๆ นั้น เพราะวิบากกรรมของจิตนั่นเองได้สร้างเอาไว้ ตนทำไว้อย่างไร ถ้าทำไม่ดีก็ไปเกิดในสถานที่ไม่ดี ที่ว่าไม่เกิดนั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะเชื่อที่พาให้เกิดผลักดันอยู่ตลอดเวลา ยืนยันอยู่ในตัวโดยหลักธรรมชาติ

เอ้า ถ้าอยากจะทำบารมีเหล่านี้ จงตั้งใจปฏิบัติจิตตภาวนาลงไป จะหาที่ค้ำนพระพุทธรูปเจ้าไม่ได้ ว่าสัตว์ทั้งหลายมีความเกิดแก่เจ็บตาย ท่องเที่ยวอยู่ในวัฏสงสารตามภพน้อยภพใหญ่ มีตั้งแต่เรื่องของเชื่อคืออวิชชาพาให้เกิดทั้งสิ้น ไม่มีอะไรพาให้สูญ มีแต่พาให้เกิดถ่ายเดียว ที่ว่าตายแล้วสูญนั้นกิเลสมันหลอกต่างหาก มันเคยหลอกสัตว์โลกมาประจำภพ จิตไม่สูญ กิเลสมันเหยียบอยู่บนจิตนั้นแล ประกาศหลอกสัตว์ผู้โง่กว่ามันว่า ตายแล้วสูญ ถ้าจิตสูญจริง กิเลสก็บรรลัยเพราะไร้อยู่ แม้กิเลสดับไปเพราะถูกระบบปราบจิตยังไม่เห็นดับ นอกจากเป็นจิตบริสุทธิ์เต็มดวงเท่านั้น ดังพระอรหันต์เป็นตัวอย่าง

คำว่าโลกทั้งสามคือ มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก นี่คือแดนสมมุติ ใจสามารถไปเกิดในแดนทั้งสามนี้ได้ตามอำนาจแห่งวิบากดีชั่ว พาให้สุขให้ทุกข์ในภพนั้นๆ โดยปฏิเสธไม่ได้ ท่านจึงสอนไว้ว่า กิเลสเป็นเหตุให้สัตว์ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลของกรรมดีชั่วต่างๆ หมุนเวียนกันไปมาอยู่อย่างนี้ ท่านเรียกว่า วัฏฏสาม หมุนอยู่แค่เกิดแก่เจ็บตายในสามภพนี้ ไม่มีทางเล็ดลอดออกไปได้ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องจุดลาก

ใจของเรามันสมบูรณ์ด้วยวัฏฏสามนี้อยู่แล้ว เรายังจะเห็นไปว่าตายแล้วสูญได้อย่างไร อะไรมันสูญ ถ้ามันสูญจริงๆ อะไรมาก็เกิดให้เป็นเราเป็นท่านอยู่เวลานี้เห็นไหม

การเกิดก็เอาของมือนั้นแลมาเกิด ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นของมือนั้นมารวมกันเข้า ผสมกันเข้า เรียกว่าส่วนผสม มีจิตซึ่งเป็นตัวการเข้ามาแทรกสิงอยู่ในร่างกายอันเป็นส่วนผสมนี้ แล้วก็ยึดว่าเป็นเราเป็นของเราขึ้นมา แม่ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟล้วน ๆ เห็นชัด ๆ ด้วยตาเนื้อก็ตาม แต่กิเลสมันก็ไม่ให้เป็นไปตามความจริงของสิ่งเหล่านั้น มันบิดเบือนความจริงให้เป็นอื่นไปจนได้ โดยให้หลงยึดถือว่าเป็นเรานั้นเป็นส่วนของเรา เป็นต้น ขวางธรรมอยู่ตลอดเวลา

เมื่อจิตได้รับการอบรมเข้าโดยลำดับ ตั้งแต่ชั้นลุ่มลुकคुकคานเป็นต้นไป เอ้า ภาวนา บางทีก็สงบ บางทีไม่สงบ และพาเผ่นออกนอกเขตจักรวาลโน่น แต่ไม่ถอยความพากเพียรเพื่อพิสูจน์ให้เห็นเรื่องความเกิดตาย ตายเกิด-ตายสูญนี้มีอยู่ที่ไหนถ้าไม่มีอยู่ที่จิตดวงนี้ พิสูจน์กันเข้าไปที่ตรงนี้ พิจารณาเข้าไปไม่ถอย เมื่อได้รับการอบรมมาแล้วจิตมีความสงบเย็น นี้เริ่มทราบเรื่องของจิตบ้างแล้ว เริ่มทราบบทบาทของกิเลสและบทบาทของธรรม ซึ่งเป็นคู่แข่งกันขึ้นมาแล้วภายในใจดวงนี้ แต่ก่อนมีแต่ความฟุ้งซ่านรำคาญหาความสงบไม่ได้ บัดนี้ธรรมเข้าแทรกให้ปรากฏเป็นความสงบขึ้นมาและกลายเป็นคู่แข่งกิเลสตัวพาให้ฟุ้งซ่านในขณะนั้น ว่านั่นเป็นสิ่งที่ไม่ดีเป็นโทษ ความสงบเป็นคุณ และทำให้จิตใจมีความสุขและพอใจกับความสงบ เมื่อพอใจในความสงบสุขอันเป็นผลแล้ว ย่อมพอใจในเหตุคือการกระทำ ทำไปเรื่อยไม่หยุดไม่ถอย จิตมีความสงบแน่วแน่และละเอียดเข้าไปโดยลำดับ

จิตดวงนี้แหละ ดวงกำลังคึกคะนองอยู่นี้แหละ โดยไม่นิยมชาติชั้นวรรณะ ฐานะ เพศ วัยทั้งสิ้น มันคึกคะนองอยู่ทำนองนั้นตลอดเวลา เพราะกิเลสมันไม่เคยแก่ ไม่เคยชรา คร่ำคร่า มันหนุ่มพ้ออยู่อย่างนั้นเรื่อยมา เมื่อสิงอยู่ในจิตใจใด มันจึงทำให้คนให้สัตว์คึกคะนองแบบไม่มีฝั่งมีฝาย รวากับไม่มีป่าช้า มันคึกมันคะนองอยู่ภายในใจ เมื่อได้อบรมด้วยธรรม นำธรรมเข้าไปปราบ นำธรรมเข้าไปชะล้างจิตใจที่คึกคะนองนั้น จนกลายเป็นจิตที่สงบร่มเย็นขึ้นมา ผ่องใสขึ้นมาเรื่อย ๆ มีความแน่นหนามั่นคงขึ้นมาเรื่อย ๆ และเห็นคุณค่าของจิตขึ้นมาเรื่อย ๆ

อันดับต่อไป ก็ใช้ปัญญาพิจารณา แยกแยะดูเรื่องธาตุเรื่องชั้นธ สกกลกายของเรามีอะไรบ้างตามหลักความจริง ไม่ปล่อยให้กิเลสมาเสกสรรปั้นยอล่อลวงเรานานนักนานหนาดังที่เคยเป็นมา เราเป็นคน ๆ หนึ่ง เราไม่อายุบ้างหรือ ถูกกิเลสหลอกมาตั้งแต่ไหนแต่ไร กิเลสมันหลอกกว่านี้เป็นเรานี้เป็นของเรา นั้นเป็นหญิง นี้เป็นชาย นั้นสวย นั้นงาม นั้นน่ารัก นี้ น่าชัง น่าโกรธ น่าเกลียด กิเลสมันหลอกร้อยพันพันคม ธรรมไม่หลอกอย่างนั้น พิจารณาดูสภาพของร่างกายนี้เป็นอย่างไร ที่ให้ชื่อว่าเป็นร่างกายนี้มันออกมาจากอะไร ออกมาจากดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นส่วนผสมกัน ข้างนอกข้างในดูให้ตลอดทั่วถึง ให้เห็นชัดเจนด้วยปัญญา

ความจริงมีแต่ของปฏิกุโลโสโครกเต็มไปหมดทั้งร่าง ข้างบนข้างล่างเป็นกองปฏิกุลทั้งนั้น ป่าช้าผีดิบก็คือร่างกายของคนของสัตว์นี้แล

พิจารณาแยกแยะออกทุกชิ้นทุกส่วน ให้เห็นตามความจริงทุกสัต์ทุกส่วน จนหายสงสัยแล้ว อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในชั้นนี้ มีรูปชั้นนี้เป็นต้น ก็สัต์ปั๊บเดียวเสร็จ จิตดีดี ผิงขึ้นมาเอง รู้ซัดว่านี่คือธาตุดิน จะเอามาเป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร ลม น้ำ ไฟ มันเป็นธรรมชาติของมัน จะให้เป็นอะไรมันก็ไม่เป็น เราหากเสกสรรปั้นยอว่ามันเป็นนั่นเป็นนี่ อย่างไม่อาย เมื่อสิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปตามความจริงของเขา เราก็ไม่พอใจ ยมปิจุณ นลภติ ตมปิ ทุกข์ ปรรธนาไม่สมหวังก็สร้างความทุกข์ให้แก่เรา เพราะความเห็นเช่นนี้เป็นเรื่องของสมุทัย ก็คือเรื่องของกิเลส มันจะไม่สร้างทุกข์ให้เราอย่างไรได้ มันต้องสร้างวันยังค่ำไม่มีถอย

เมื่อพิจารณาให้เห็นตามความจริงลงไป ในส่วนรูปก็ปล่อย เอ้า ที่นี่ยังรู้ได้ซัดว่าจิตนี้ เคยท่องเที่ยวมาในภพน้อยภพใหญ่มามากมาน้อยเพียงไร จะเป็นสักขีพยานอยู่ในใจที่ ตัดภาระลงไปโดยลำดับนี้แล เชื่อที่เกี่ยวโยงกันมามันมีอยู่ภายในจิต มันติดพันกับเรื่องอะไร แยกแยะออกด้วยปัญญาจนขาดสะบั้นลงไปโดยลำดับ กองรูป เอ้า อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นขาดลงไป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความสุขความทุกข์ทางร่างกายและจิตใจ ก็สั๊กแต่ว่าอาการหนึ่งๆ ที่เกิดขึ้นแล้วดับไปๆ สุขเกิดขึ้นดับไป ทุกข์เกิดขึ้นดับไป อุเบกขาความเฉยๆ เกิดขึ้นทั้งทางร่างกายและจิตใจดับไปๆ ถือว่าเป็นเราเป็นของเราได้ที่ไหน แม้สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอาการหนึ่งๆ ที่แสดงออกมาจากจิต ก็มีเกิดดับๆ อย่างเดียวกันดังที่เคยอธิบายมาหลายครั้งแล้ว กรุณาทำความเข้าใจตามนั้นและปล่อยวางลงตามความจริงของแต่ละอย่างๆ

จิตพิจารณาจนรอบ ว่านี่ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา ปัญญาหยั่งลงไปจนถึงเชื่ออวิชชาที่ ผิงจมอยู่ในใจ ระเบิดปรมาณู คือมหาสติ-มหาปัญญา ฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไปที่นั่น จนแตกกระจายหมด เมื่ออวิชชาแตกกระจายจากใจแล้ว ทำไมจะไม่รู้ว่าเราเคยเกิดแก่เจ็บตายมาที่ภพที่ชาติ อะไรตัวไหนพาให้เกิด ตัวนี้เอง...ก็รู้ ต่อไปนี้เราจะเกิดที่ไหนอีกไหม ก็ทราบชัดเจนแล้วว่า เชื่ออันนี้ได้ถูกตปธรรมแผดเผาแหลกเป็นจุนจุนไปไม่มีเหลือ แล้วคำว่าเชื่อที่จะพาให้เกิด จิตที่เคยเป็นนักจับจองป่าช้า ได้กลายเป็นจิตอิสระเสรีเต็มตัวแล้ว เพราะไม่มีกิเลสแม้ปรมาณูเข้าแทรกสิงพาให้เกิดแก่เจ็บตายอีกต่อไป จิตดวงนี้ไม่ควรแก่การเกิดอีกแล้ว ควรแก่ความบริสุทธิ์ ควรแก่วิมุตติพระนิพานโดยถ่ายเดียว นี่คือการพิสูจน์จิต พิสูจน์อย่างนี้นักปฏิบัติธรรมนะ

พระพุทธเจ้าท่านสอนโลก ท่านไม่ได้สอนแบบสุมเดา ท่านปฏิบัติมาเสียก่อน วินิจฉัยเข้ามาโดยลำดับลำดับา จนกระทั่งรู้แจ้งแทงตลอดหมดแล้ว เอาทั้งเหตุทั้งผลมาชี้แจง

ให้โลกตาบอดหูหนวกทั้งหลายฟัง พวกเรตาก็มี หูก็มี จมูกก็มี ลิ้นก็มี กายก็มี ใจก็มี แต่มันไม่เฉลียวฉลาด มันไม่แหลมคมเหมือนพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นเราจึงยอมกราบท่าน หากว่าท่านเสมอเรา เรากราบท่านทำไม ถ้าธรรมก็เสมอเรา ธรรมไม่วิเศษกว่าเรา เรากราบธรรมทำไม พระสงฆ์สาวกไม่วิเศษยิ่งกว่าเรา เรากราบท่านหาประโยชน์อะไร ท่านก็คนๆ หนึ่งเท่านั้นไม่มีอะไรพิเศษไปกว่าเรา เรากราบท่านหาอะไร ถ้าจะกราบก็กราบหัวเข่าเรา เสียไม่ดีเทरो แต่เรากราบท่านก็เพราะความดีความพิเศษของท่าน ท่านสามารถทำได้ ทั่วๆ ที่เราทำไม่ได้ ท่านสามารถรู้ได้ทั่วๆ ที่เรารู้ไม่ได้ ท่านเป็นผู้ประเสริฐทั่วๆ ที่เราไม่ประเสริฐอะไรเลย มันผิดกันตรงนี้คนเราจึงยอมเชื่อ ยอมกราบ ยอมปฏิบัติตามท่าน

ธรรมจึงรวมลงที่จิตดวงนี้ ธรรมที่เราเคยคาดเคยหมายว่า ธรรมมีอยู่นะอยู่ที่ไหน เหมือนกับรูป เสียงเป็นต้น มีอยู่เต็มแผ่นดินนี้แหละ แต่คนตาบอด คนหูหนวก ไม่มี ความหมายในคำว่ารูปว่าเสียงนั้นนะ เสียงอะไรก็ไม่รู้เพราะหูหนวก สีสนต่างๆ ก็ไม่เห็น เพราะตาบอด มันสุดวิสัย เป็นวิสัยของผู้ตาดีหูดีเท่านั้น ธรรมก็เหมือนกัน ใจบอดก็ไม่สามารถรู้ธรรมเห็นธรรม แม้ธรรมจะมีรอบตัวรอบใจอยู่ตลอดเวลา ใจก็คือใจหนวกใจ บอดใจมืดตื้อ ไม่สามารถสัมผัสสัมพันธ์ธรรมที่มีอยู่ได้ เช่นเดียวกับตาหูที่บอดหนวกไม่สามารถสัมผัสสัมพันธ์รูป เสียงเป็นต้นได้นั้นแล แล้วจะปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ว่าไม่มีได้อย่างไร เพราะมันมีอยู่ เป็นเพียงตนไม่เห็น ไม่ได้ยินเท่านั้น เพราะความตาบอด หูหนวก

ธรรมก็มีอยู่เช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อจิตควรแก่การสัมผัสธรรมมากน้อย จิตจะเข้าใจ ตนเองในเรื่องของธรรม ธรรมจะมีความหมายขึ้นกับจิต จิตกับธรรมจะมีความหมาย กลมกลืนไปโดยลำดับลำดับ จนถึงธรรมชั้นวิเศษวิมุตติหลุดพ้น จะมีความหมายเต็มตัวขึ้น ที่ใจของผู้ปฏิบัตินั้นแล ไม่อยู่ที่ไหน ไม่รู้ที่ไหน แต่จะรู้จะเห็นธรรมทุกประเภทที่ใจของผู้ปฏิบัติแห่งเดียว

ฉะนั้น ขอให้ทุกๆ ท่านนำไปประพาดปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจของตน ออก พอให้มีความสงบเย็นใจบ้าง สมกับธรรมเป็นธรรมมีอยู่และเป็นธรรมประเสริฐ สมกับเราเป็นชาวพุทธนับถือพระพุทธศาสนา พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ อย่าได้ลัดละปล่อยวาง เพราะเป็นสิ่งประเสริฐ น้อมเข้าสู่จิตใจ บำเพ็ญตนให้มีความสุขความเย็นใจ

หน้าที่การงานอะไรก็ทำไป โลกนี้มีความบกพร่องอยู่กับธาตุกับขันธ์นั้นแหละ มีความบกพร่องต้องการ อยากอยู่ อยากกิน อยากหลับ อยากนอน ไม่มีสิ่งมาสนองความต้องการก็เป็นทุกข์ เราก็กินต้องทำ งานนี้เป็นงานเพื่อส่งเสริมหรือบำรุงร่างกาย งานจิตตภาวนางานทำบุญทำกุศลต่างๆ เป็นงานบำรุงจิตใจให้มีอาหารเครื่องหล่อเลี้ยง เมื่อสมบูรณ์ทั้งอาหารของจิต สมบูรณ์ทั้งอาหารของร่างกายแล้ว อยู่ในโลกนี้ก็สบาย ตายไปก็เป็นสุข คนที่เตรียมพร้อมแล้วด้วยปัญญา คาดสายตาคือปัญญาไวดูเหตุการณ์ไกลๆ แล้ว

ย่อมสามารถทำประโยชน์โลกนี้ให้สำเร็จ มีความสุข ความสบาย ตายไปก็เป็นสุข เพราะ
อำนาจแห่งคุณงามความดีที่ตนได้สั่งสมไว้แล้ว
การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแก่เวลา จึงขอยุติเพียงแค่นี้

*****